

Opetushallitus
Hakaniemenranta 6
00531 Helsinki
kirjaamo@oph.fi

Lausunto luonnoksesta perusopetuksen ja lisäopetuksen opetussuunnitelman perusteiksi (lausuntopyyntö OPH 35/041/2012)

Kehitysvammaliitto ry kiittää Opetushallitusta mahdollisuudesta esittää näkemyksensä luonnoksesta perusopetuksen ja lisäopetuksen opetussuunnitelman perusteiksi. Liiton lausunto käsittelee perusopetuksen yhteistä toimintaa kuvaavia lukuja (luvut 1-12), jotka ovat oleellisimmat luvut mm. kehitysvammaisten henkilöiden opetuksen järjestämisen kannalta. Lausuntopyynnön mukaisesti liitto ei esitä kommentteja perusopetuksen oppilashuoltoa koskevista määräyksistä.

Yleiskommentit

Kehitysvammaliitto pitää luonnoksessa esitettyjä perusopetuksen ja lisäopetuksen opetussuunnitelman perusteiden yhteistä osaa (luvut 1-12) hyvänä kokonaisuutena, joka useissa kohdissa ja paikallisesti päätettävissä asioissa nostaa esille useita erittäin myönteisiä asioita.

Kehitysvammaliitto kokee hyvänä, että luonnoksessa painotetaan yhteistyötä huoltajien ja esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa niin yleisessä paikallisessa suunnittelussa ja arvioinnissa kuin yksittäisen oppilaankin asioissa. Erityisen myönteisenä liitto näkee huoltajien ohella jokaisen oppilaan oman näkemyksen ja osallistumisen korostamista (mm. tavoitteet, tavoitteiden saavuttaminen, oppimistavat, tarpeet ja tuen muodot). Yhteistyössä ja huoltajien ja oppilaan oman mielipiteen kuulemisella ja huomioimisella on varmasti suuri merkitys niin opetushenkilöstön tukena kuin oppilaan kannalta. On tärkeää, että käytännön työssä kaikkien oppilaiden mielipide tulee selkeästi esille, eikä ketään oppilasta aseteta eriarvoiseen asemaan esimerkiksi hänen vammansa vuoksi.

Luonnoksen mukainen perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet edellyttää opetuksen järjestäjältä uudenlaista ajattelua ja pohdintaa. OPS haastaa opetushenkilöstön miettimään omia työskentelytapojaan ja opetustyytlejään. Näiden lisäksi pohdintaa vaativat luonnoksen nostamat uudet käsitteet, joiden käytäntöön vieminen on ratkaisevaa paikallisesti asioista päätettäessä.

Erittäin myönteisenä liitto näkee sen, että oppilas nähdään aktiivisena toimijana, jolla on vahva rooli oppimisessa. Aktiivisen toimijuuden toteutuminen edellyttää opettajalta keinoja käsitellä opetettavia asioita monella eri tavalla ja sen huomioimista, että myös oppilaat tuottavat tietoa oppiessaan. Tällainen ajattelu ja toimintatavat vahvistavat ja motivoivat oppilaiden opiskelua ja koulutyöhön sitoutumista. Tällä voi myös olla vaikutuksia syrjäytymisen ehkäisyyn ja vähenemiseen. Myönteistä on oppimisen näkeminen

oppilaan kannalta laajana kokonaisuutena ja osana yksilön kasvua ja kehitystä, johon vaikuttavat monenlaiset ympäristötekijät ja toiset ihmiset ikään katsomatta.

Minkälaisia haasteita perusteluonnoksen teksti asettaa jokapäiväisen koulutyön toteuttamisen näkökulmasta?

Haaste työtavoille ja resursseille

Kehitysvammaliitto haluaa korostaa, että on tärkeää käynnistää keskustelu siitä, miten taataan opetushenkilöstölle resurssit viedä luonnoksen mukaiset asiat käytäntöön ja kouluuyhteisön ja oppilaiden arkeen. Opetushenkilöstölle tarvitaan mm. lisää aikaa keskinäiseen yhteistyöhön ja yhteistyön todelliseen tekemiseen huoltajien ja muiden yhteistyötahojen kanssa. Tarvitaan myös aikaa ja uusia käytäntöjä, jotta oppilaat ja huoltajat todella pääsevät mukaan suunnitteluun, arviointiin ja järjestämiseen. Tarvitaan uusia näkemyksiä ja taitoja tehdä yhteistyötä koulun sisällä ja lähiyhteisön kanssa.

Liitto pitää myös hyvänä, että luonnoksessa esitellyt erilaisia opetuksen järjestämistapoja, joista on jo myös aikaisempaa kokemusta. Liitto pitää tärkeänä, että kunnat ja yksittäiset koulut saavat tukea ja ohjausta hyvien käytäntöjen ja erilaisten järjestämistapojen käyttöön otossa sekä uudenlaisten työtapojen omaksumisessa .

Opettajakoulutus

Luonnoksessa todetaan (sivu 28), että opetussuunnitelma perustuu inklusio-ajatukseen. Luokassa opettajalla on vastuu opetusryhmän toiminnasta. Luokanopettajakoulutus ei kuitenkaan nykyisellään anna opetushenkilöstölle riittävää koulutus pohjaa ja osaamista ottaa huomioon ja toteuttaa käytännössä oppilaat yksilöllisesti huomioivaa opetusta. Näin ollen vaarana on, että opetussuunnitelman perusteiden toteuttaminen tuottaa vaikeuksia käytännössä ja sen hyvät tavoitteet jäävät toteutumatta.

Kehitysvammaliiton mielestä opetussuunnitelman perusteiden ”hengen mukainen” toteutuminen edellyttää uudistuksia myös luokanopettajakoulutukseen ja siihen liittyviin käytännönharjoitteluihin.

Opetussuunnitelman perusteet ja oppiainesisällöt

Kehitysvammaliitto on huolissaan, miten luonnoksen mukaiset hyvät opetussuunnitelman perusteet linkittyvät, tukevat ja elävät oppiainesisältöjen kanssa? Liian laajat oppiainesisällöt voivat ehkäistä hyvin perusteiden toteutuksen. Luonnoksen mukaiset toimintatapojen ja uusien oppimista vahvistavan oppimisympäristön käytännöksi muuttuminen edellyttävät, että yksittäiset oppiainesisällöt eivät laajene vaan ne enneminkin tukevat monipuolisten uusien toimintatapojen mukaan opettamista ja oppimista. On erittäin tärkeää oppilaiden kannalta, että alakoulussa tietyt ainekohtaiset asiat tehdään vahvoiksi ja myöhempää oppimista tukevaksi. Oppiaineissa konkreettisuus ja monialaisuus ovat usein vahva pohja koulunkäynnille jatkossa. Liian nopeasti eteneminen ja liian vaikeisiin tehtäviin siirtyminen voi puolestaan tuottaa myöhemmin eri aineissa pudokkaita.

Opetussuunnitelman perusteiden mukaiset tavoitteet

Liiton mielestä on tärkeää, että oppimista vahvistetaan siten, että luonnoksen alussa kuvatut opetussuunnitelman perusteiden mukaiset tehtävät saavutetaan. Näin voidaan tukea jokaisen oppilaan kasvamista ja kehitystä viime kädessä itsemäärääväksi kansalaiseksi. Näkemys oppilaasta tulevaisuudessa itsemääräävänä nuorena ja aikuisena edellyttää erityisesti paikallisesti mietittyjä käytännönratkaisuja ja uudenlaista ajattelua. Oleellista ei ole vain yksittäisen opettajan tai yksittäisen koulun toiminta, vaan perimmiltään ajattelun tulee ulottua opetuksen järjestäjään ja opetusta koskevien päätöksentekijöihin.

Oleellista on, että paikallinen opetussuunnitelma sisältää paikallisesti tarkkaan pohditut käytännönratkaisut valtakunnallisten perusteiden tavoitteista, jotka ovat koulun, opetusryhmän ja yksittäisen oppilaan kannalta erittäin merkitykselliset.

Yksityiskohtaiset kommentit

1. Sivun 7. Kappale, joka alkaa: Paikallisen opetussuunnitelman...
Hyvä, että laatimisen ratkaisut ja toimintatavat, samoin opetuksen järjestämisen ratkaisut on kirjattu näin. Yhtenäistää periaatteita ja käytäntöjä valtakunnallisesti.
2. Sivun 13. Luku 3.2
Hyvät väliotsikot! Otsikoinnit antavat kivijalan laaja-alaisen osaamisen kuvaukselle ja tavoitteille.
3. Sivun 20. Luku 4.1
Viimeinen kappale toimintakulttuurista on erittäin hyvä!
4. Sivun 20. Luku 4.2
Oppiva yhteisö on hyvä uusi käsite! Kokonaisuuksiin, ongelmanratkaisuun, yhdessä oppimiseen ja yhteisöllisyyteen liittyvät asiat ja järjestelyt.
5. Laki- ja säädösviittaukset ovat erittäin tervetullut ja lukijalle tukea antava lisä, joka vahvistaa opetussuunnitelman perusteiden ja velvoittavien säädösten yhteen kuuluvuutta.
6. Ekososiaalinen sivistys, hyvät tavat ja kansalaiseksi kasvaminen näyttäytyvät vahvana osana koulutyön suurta tavoitetta ja linkittyvät vahvasti kaikkien oppilaiden tulevaisuuteen, itsemääräämiseen, pärjäämiseen ja itsestä huolehtimiseen.
7. Sivun 30. Kappale, joka alkaa: Eiheän oppimispolun varmistamiseksi...
Hyvä kappale ja tuo mukaan ympäröivän yhteisön erilaisine toimijoinen ja mahdollisuuksineen.
8. Sivun 40. Kappale, joka alkaa: Arvioinnissa käytetään...
Hyvä kappale, koska mahdollistaa esimerkiksi puhevammaisten henkilöiden arvioinnin mm. Talking Mats –menetelmällä. Näytön antaminen, kokeen suorittaminen suullisesti yhdessä erilaisten oppimistapojen kanssa tukevat hyvin oppilaita ja heidän suorituksiaan.
9. Sivun 64. Luku: Pidennetty oppivelvollisuus.
Osa erityistä tukea tarvitsevista ja vammaisista oppilaista hyötyy mahdollisuudesta aloittaa esiopetus 6-vuotiaana, jolloin lisäopetuksen tuella he voivat jatkaa opiskelua perusopetuksessa 18-vuotiaaksi. Tämä vaihtoehto voi olla ratkaisevan merkityksellinen esimerkiksi kehitysvammaisen tai autistisen oppilaan kohdalla ja vahvistaa mahdollisuuksia yleensä oppimiseen ja jatko-opintoihin valmistautumiseen.

Muutosehdotukset ja huomioitavat kohdat

1. **Tarkennusta säädöksiin ja viittauksiin.** Viittaukset lakeihin ja muihin säädöksiin saattavat mennä lukijalla sekaisin. Kaikissa viitteissä tulee olla asiankirjan oikea nimi esim. OKM, muistio 28.6.2012 ei anna riittävää infoa lukijalle. Ero määräävyyden (ohjeellinen, normi, muistio, laki, julistus, sopimusasiakirja) suhteen on hyvä tehdä näkyväksi. Moni lukija ei esimerkiksi tiedä, että Lapsen oikeuksien sopimus (LOS) on yhtä vahva kuin laki ja velvoittaa samalla tavalla. Toisaalta YK:n antama julistus ei yksinään ole velvoittava.

Tarkoituksenmukaiset nimet, viittaukset ja velvoittavuus antavat lukijalle mahdollisuuden tarvittaessa hakea lisätietoa ja ymmärtää eri asiakirjojen merkitystä.

2. Sivu 12. Luku 3.1: Perusopetuksen tehtävä. Toinen kappale, kolmas virke.

Kehitysvammaliitto ehdottaa virkkeeseen lisäystä, jolloin virke kuulisi näin:

Tämä tarkoittaa jokaisen oppilaan oppimisen, kehityksen ja hyvinvoinnin tukemista sekä koulun yhteisen toimintakulttuurin vahvistamista ja kehittämistä.

3. **Käsitteiden määrittely ja viitetiedot.**

Tekstissä käytetään käsitteitä (esim. inklusio, monialainen oppiminen, monilukutaito, laaja-alainen osaaminen, ekososiaalinen sivistys), joita ei kuitenkaan määritellä selkeästi. Niissä ei myöskään käytetä viitteitä, jotka voisivat vakuuttaa lukijaa asian merkityksestä ja samalla ohjata hankkimaan lisää tietoa kyseisen käsitteen sisällöstä ja tietopohjasta.

Kehitysvammaliiton mielestä tarkemmat kuvaukset ja määritelmät viittauksineen voivat vahvasti tukea opetushenkilöstöä ja erityisesti uutta, vastavalmistunutta opettajaa toteuttamaan opetussuunnitelman perusteita käytännössä. Viitetekstit ja -luettelot voisivat olla julkaistuna esimerkiksi Opetushallituksen verkkosivuilla, joka linkkinä mainittaisiin perusteissa.

4. Tietoteknisten ratkaisujen ja vaihtoehtojen hyödyntäminen koulutyössä on otettu esille melko laajasti. Tietotekniset ratkaisut eivät aina ole vain erilaisten tietokoneiden yms. laitteiden käytön ja ohjelmien hallintaa.

Toiminta-alueittain opiskeleville oppilaille useat tietotekniset ratkaisut ja niiden käyttö ovat tietotekniikkaan perustuvien laitteiden hallinnan ja oppimisvalmiuksien harjoittelua tai voivat liittyä oppilaan kommunikointiin ja vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa.

5. Sivu 34. Luku: Opetus erityisissä tilanteissa

Luvussa on mainittu erityisenä sairaala, lastensuojelulaitos ja vankila. Viimeisessä kappaleessa mainitaan myös muita vaihtoehtoja, joka kunta voi osoittaa oppilaan lähikouluksi. **Liitto esittää kyseisen kappaleen siirtämistä luvun ensimmäisen kappaleen loppuun loogisuuden vuoksi**, jolloin kaikki erityistilanteet ovat alussa, jota seuraa yksityiskohtaisempi kuvaus joissakin erityistilanteissa järjestettävästä opetuksesta.

Liitto haluaa korostaa, että kaikki tässä luvussa mainitut toimijat tarvitsevat yhdenvertaiset edellytykset opetussuunnitelmatyöhön sekä opetuksen ja opetushallinnon järjestämiseen.

6. Eri lukujen paikallisesti päätettävät asiat ovat keskenään melko erilaisia ja moniselitteisiä. Asioiden selkeyttä, järjestystä ja tarkkuutta tulisi yhtenäistää lukemisen ja hallittavuuden helpottamiseksi. On myös tärkeä huomioida luetteloissa se, etteivät ne ohjaa vain pelkkään tekniseen kirjaamiseen vaan, että ne antavat riittävästi tilaa paikallisille painopisteille, ideoille ja ratkaisuille.

7. Sivu 40. Erityisen tuen päätös ja siihen liittyvä arviointi

Huomion arvoista on, että samalla oppilaalla voi olla kahdenlaista arviointia (arviointi suhteessa tavoitteisiin ja yleinen arviointikriteeristö) sen mukaan, miten henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskevassa suunnitelmassa (HOJKS) on oppiainekohtaisesti sovittu. Päätösarvosanan muodostamisen ja jatko-opintojen kannalta seuraavat kohdat luonnoksessa edellyttävät tarkennusta:

- Sivu 47. Kappale, joka alkaa: Jos erityistä tukea...
Kun oppilas opiskelee yksilöllistetyn oppimäärän mukaan (HOJKS) ja hänet arvioidaan myös suhteessa niihin, vaikutus näkyy esimerkiksi yhteishaussa (* -merkki katoaa).
- Sivu 49. Kappale, joka alkaa: Yksilöllistettyjen oppimäärien...

* -arviointi. Miten tieto välittyy jatko-opintoihin, jos kyseessä tavallinen yhteishaku (ei siis joustava haku)?

Liitto esittää, että Opetushallituksen antamat ohjeet varmistavat sen, että toisen asteen vastaanottava taho on tietoinen *-arvioinnista, jos opiskelija hakee yleislinjoille.

8. Sivu. 41. Luku: Itsearviointin edellytysten kehittäminen

Myös itsearviointin kehittämisessä tarvitaan monipuolisia menetelmiä. **Liitto ehdottaa, että lukuun lisätään tietotekniikan hyödyntäminen myös itsearvioinnissa** (tietotekniikka huomioidaan edellisessä luvussa Oppilaiden ikäkauden ja edellytysten huomioon ottaminen sekä monipuoliset arviointimenetelmät).

9. Sivu. 42. Luku: Työskentely arvioinnin kohteena

Kyseinen luku on tulkinnanvarainen. Esimerkiksi otsikon perusteella syntyy nopeasti käsitys, että työskentely arvioidaan erikseen samoin kuin käyttäytyminen. Tekstin voi ymmärtää kahdella tavalla: 1) työskentelyn arviointi on osa ainekohtaista arviointia ja arvosanan muodostumista tai 2) arviointi kohdistuu työskentelyn tavoitteisiin, jotka on määritelty oppimiskokonaisuuksien tavoitteissa.

Kehitysvammaliitto pitää hyvänä, että työskentely on arvioinnin kohteena. Liitto kuitenkin katsoo, että olisi oppilaan ja luonnoksen muun ”hengen” kannalta tärkeää, että työskentelyn arviointi käsitellään erillään oppiainearvioinnista. Työskentelyn ja työskentelytaitojen arviointi oppiainekohtaisesti on epäoikeudenmukainen oppilasta ajatellen. Mikäli oppilaan työskentelytaidot eivät ole hyvät, se vaikuttaa kuhunkin oppiaineen arvosanaan erikseen. Liitto pitää tärkeänä, että arvioinnissa korostetaan yksilöllisiä tapoja oppia ja moninaisia työskentelytapoja.

Lisäksi liitto esittää, että arvioinnin kohteiksi lisätään erikseen myös tarkkaavuus ja toiminnanohjaus. Tämä arviointi ohjaa oppilasta kehittämään omia opiskelutaitojaan ja on erittäin merkityksellinen mm. kehitysvammaisille ja autistisille oppilaille.

10. Sivut 57. ja 59.

Kehitysvammaliitto katsoo, että oppilaalle (ja perheelle) laaditut muut suunnitelmat ja niiden yhteensovittamisen merkitys oppilaan kannalta tulee huomioida opetuksen järjestämisessä ja toteutuksessa. Oppilaalla voi olla esimerkiksi kuntoutussuunnitelma (terveydenhuolto), palvelusuunnitelma (sosiaalitoimi) ja asiakassuunnitelma (lastensuojelu) sekä huoltajuuteen liittyviä sopimuksia tai suunnitelmia. Näillä on merkitystä mm. yhteishuoltajuudesta sopineiden huoltajien vammaisen lapsen koulukuljetuksiin ja apuvälinehankintoihin ja -määrään.

Edelliseen liittyen, olisi hyvä myös kirjata ja laatia viittaukset niistä asioista ja asiakirjoista, joihin tarvitaan joko huoltajan tai oppilaan antama lupa ja milloin ja millaisissa asioissa muiden suunnitelmien sisällöstä voidaan saada tietoa. Vaikka asiat ovat esillä mm. oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa, perusopetuslaissa, niiden merkitystä yksilönsuojana (sekä oppilas että ammattilainen) ei varmaan koskaan korosteta liikaa.

11. **Luonnoksessa ei nouse esille oppilaiden terveysturvasta huolehtiminen.** Terveysturva on oleellinen asia esimerkiksi niiden oppilaiden kohdalla, joilla on jokin pitkäaikaissairaus, johon tarvitaan esimerkiksi säännöllinen lääkitys (diabetes, epilepsia), tai oppilailla, jotka voivat sairauteen liittyvän kohtauksen kesken koulupäivän (esim. epilepsia, sydänvika).

Lausunnon keskeinen sisältö

- Kehitysvammaliitto kokee hyvänä, että luonnoksessa painotetaan yhteistyötä huoltajien ja esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa niin yleisessä paikallisessa suunnittelussa ja arvioinnissa kuin yksittäisen oppilaankin asioissa.
- Erittäin myönteisenä liitto näkee sen, että oppilas nähdään aktiivisena toimijana, jolla on vahva rooli oppimisessa.
- Kehitysvammaliitto haluaa korostaa, että on tärkeää käynnistää keskustelu siitä, miten taataan opetushenkilöstölle resurssit viedä luonnoksen mukaiset asiat käytäntöön ja koulu yhteisön ja oppilaiden arkeen.
- Kehitysvammaliiton mielestä opetussuunnitelman perusteiden ”hengen mukainen” toteutuminen edellyttää uudistuksia myös luokanopettajakoulutukseen ja siihen liittyviin käytännönharjoitteluihin.
- Kehitysvammaliitto on huolissaan, miten luonnoksen mukaiset hyvät opetussuunnitelman perusteet linkittyvät, tukevat ja elävät oppiainesisältöjen kanssa?
- Opetussuunnitelman perusteissa kiinnitetään huomiota ja tarkistetaan erilaisten säädösten ja ohjeiden keskinäiset suhteet ja niihin viittaaminen. Näin lukijalle syntyy jäsentynyt kuva määräaivyydestä ja mahdollisuus omaehtoiseen lisätiedon hankintaan.
- Opetussuunnitelmassa käytettävät käsitteet määritellään ja niissä käytetään asianmukaisia viitetietoja, joiden perusteella lukija voi omaehtoisesti hakea lisätietoja.
- Kehitysvammaliitto pitää hyvänä, että työskentely on arvioinnin kohteena. Liitto kuitenkin katsoo, että oppilaan ja luonnoksen muun ”hengen” kannalta on tärkeää, että työskentelyn arviointi käsitellään erillään oppiainearvioinnista. Lisäksi liitto esittää, että arvioinnin kohteiksi lisätään erikseen myös tarkkaavuus ja toiminnanohjaus.
- Luonnoksessa ei nouse esille oppilaiden terveysturvasta huolehtiminen, joka on usean vammaisen ja pitkäaikaissairaana oppilaan kannalta oleellisen tärkeä jokaisena päivänä.

Kehitysvammaliitto ry.

Marianna Ohtonen
toiminnanjohtaja

Erja Pietiläinen
erityisasiantuntija

Leena Kokko
Oppimateriaalikeskuksen
johtaja

Sakari Kilkki
suunnittelija